

## POSTANOWIENIE

20 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 20 marca 2024 r. w Warszawie  
zażalenia J. M.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Zielonej Górze

z 16 lutego 2023 r., VI Ca 373/22,

w sprawie z wniosku Z. M. i M. M.

z udziałem K. M., A. W., P. M., D. M. i J. M.

o dział spadku i zniesienie współwłasności,

**oddala zażalenie i pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach  
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym  
postępowanie.**

**[SOP]**

## UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Nowej Soli postanowieniem częściowym z 11 stycznia 2022 r., po rozpoznaniu wniosku Z.M. i M.M. przy udziale K.M., J.M., A.M., P.M. i D.M. o zniesienie współwłasności i dział spadku, ustalił, że w skład spadku po S.M. wchodzi prawo własności nieruchomości wymienionych w punkcie I podpunktach 1-7 postanowienia oraz udziały w wysokości 1/2 w prawie własności ruchomości wymienionych w punkcie II podpunktach 1-35 postanowienia i dokonał częściowego działu spadku po S.M. oraz zniesienia współwłasności w ten sposób,

że prawa opisane w pkt I podpunkt 1-4 przyznał na własność Z.M. bez obowiązku spłat na rzecz M.M., K.M., A.M., P.M.; prawa opisane w pkt I podpunkt 5-7 przyznał na własność D.M. i J.M. w udziałach po  $\frac{1}{2}$  bez obowiązku spłat na rzecz M.M., K.M., A.M., P.M.; zarządził sprzedaż stosownie do przepisów k.p.c. składników majątkowych opisanych w pkt II, przyznając D.M. 25/40, J.M. 3/40, a wnioskodawcy Z.M. 12/40 środków uzyskanych z ich zbycia, bez obowiązku spłat na rzecz M.M., K.M., A. M., P.M. (pkt III ppkt 1-3), jak też - tytułem wyrównania udziałów - zasądził od Z.M. na rzecz D.M. kwotę 163.907,50 zł płatną w terminie 1 roku od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia, a od J.M. na rzecz Z. M. kwotę 160.912,50 zł płatną w terminie 1 roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia (pkt IV).

Sąd ten ustalił, że zmarły w dniu [...] 2018 r. S.M. prowadził gospodarstwo rolne w miejscowościach K., K.1 i B. Przed śmiercią pozostawał w związku małżeńskim - zawartym [...] 1990 r. - z D. M., z którego pochodzi córka J. M. Z wcześniejszego związku z C. M. spadkodawca miał dzieci: Z. M., M. M., K.M. oraz C.M., który zmarł pozostawiając zstępnych w osobach A.M. oraz P.M. Spadkobiercami po S.M. są z mocy ustawy: żona D. M. w 10/40 części, syn Z. M. w 6/40 części, syn M.M. w 6/40 części, syn K.M. w 6/40 części, córka J.M. w 6/40 części oraz wnuczki: A.M. w 3/40 części i P.M. w 3/40 części. Następnie Sąd Rejonowy wskazał składniki spadku po S.M. oraz stwierdził, że pozostałe udziały w wysokości 1/2 w ruchomościach przysługują ostatniej małżonce spadkodawcy, tj. uczestniczce postępowania D.M., jako że wszystkie te przedmioty zostały nabyte w trakcie związku małżeńskiego. Podkreślił także, że skład i wartość składników majątkowych wynikała z wyceny dokonanej w toku postępowania o sporządzenie spisu inwentarza, przy czym ruchomości, co do których zaistniał spór, czy wchodziły w skład spadku, czy też stanowią majątek osobisty uczestniczek postępowania D. M. i J. M., pominięto w postanowieniu częściowym. W dalszej części uzasadnienia Sąd pierwszej instancji przedstawił ustalenia dokonane w zakresie gospodarstwa rolnego w rozumieniu art. 55<sup>3</sup> k.c. znajdującego się w dyspozycji D.M. i J.M. oraz omówił kwestie dotyczące wykształcenia rolniczego uczestników i możliwości co do podziału gospodarstwa rolnego na dwa gospodarstwa.

Postanowieniem z 16 lutego 2023 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w całości i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu wskazał, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy. Stwierdził, że w sytuacji, gdy w skład spadku wchodzi udział spadkodawcy w majątku objętym małżeńską wspólnością ustawową, do dokonania działu spadku niezbędne jest uprzednie albo jednocześnie z działem spadku, połączone w tym samym postępowaniu, przeprowadzenie podziału majątku wspólnego, chyba że zapadł już prawomocny wyrok rozstrzygający o żądaniu ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym oraz o żądaniach zwrotu wydatków, nakładów i innych świadczeń z majątku wspólnego na majątek odrębny lub odwrotnie, albo że częściowy dział spadku nie dotyczy udziału spadkodawcy w majątku wspólnym. Sąd Okręgowy podkreślił, że w niniejszej sprawie już we wniosku wnioskodawcy złożyli - poza wnioskiem o dział spadku - niezbędny w takiej sytuacji wniosek o podział majątku wspólnego spadkodawcy i uczestniczki postępowania D.M.

W zażaleniu uczestniczka J.M. zarzuciła Sądowi Okręgowemu naruszenie 386 § 4 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że zażalenie przewidziane w art. 394<sup>1</sup> § 1<sup>1</sup> k.p.c. ma na celu jedynie skontrolowanie przez Sąd Najwyższy, czy orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji, przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zostało prawidłowo oparte na jednej z przesłanek przewidzianych w art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a więc, czy powołana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia odpowiada wskazanej w uzasadnieniu podstawie ustawowej i czy rzeczywiście wystąpiła w sprawie. Dokonywana ocena powinna mieć zatem charakter formalny i skupiać się wyłącznie na ustanowionych w powyższych przepisach przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji; nie może wkraczać nie tylko w ocenę merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji w kwestii materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia, lecz także w ocenę prawidłowości zastosowania przez ten sąd

innych przepisów prawa procesowego, nie związanych bezpośrednio ze wskazaną przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z 25 czerwca 2015 r., V CZ 6/16, z 29 października 2015 r., I CZ 92/15, nie publ. i z 7 kwietnia 2016 r. II CZ 6/15, nie publ.).

Sąd Okręgowy, uchylając zaskarżone postanowienie, powołał się na nierozpoznanie przez Sąd pierwszej instancji istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał, że nierozpoznanie istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (zob. postanowienia: z 23 września 1998 r. II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, z 12 lutego 2002 r. I CKN 486/00, OSP 2003/3/36, z 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13, nie publ.; z 25 czerwca 2015 r., V CZ 35/15, nie publ. i z 7 kwietnia 2016 r. II CZ 6/16, nie publ.). Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi także w przypadku dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; w takiej sytuacji uzasadnione jest uchylenie orzeczenia ze względu na respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68, z 23 września 2016 r., II CZ 73/16, nie publ., z 24 stycznia 2017 r., V CZ 92/16, nie publ., z 22 lutego 2017 r., IV CZ 112/16, IV CZ 113/16 i IV CZ 114/16 - nie publ. oraz z 14 czerwca 2017 r., IV CZ 18/17 i IV CZ 25/17, nie publ.).

Sytuacja taka zaistniała w niniejszej sprawie, gdyż Sąd Rejonowy. dokonując działu spadku po zmarłym S.M., który to dział obejmował udział spadkodawcy w majątku wspólnym, powinien dokonać odpowiednich ustaleń dotyczących składników majątku wspólnego zmarłego i uczestniczki D.M. oraz ich udziałów w tym majątku. Sąd pierwszej instancji nie poczynił w tym zakresie

żadnych ustaleń faktycznych. Nie ustalił ani składników majątku wspólnego spadkodawcy i uczestniczki D.M., ani ich wartości, ani udziałów w majątku wspólnym, a w konsekwencji nie ujął ich w odpowiedniej formie w postanowieniu częściowym.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że art. 689 k.p.c. zezwala na połączenie w jednym postępowaniu sprawy o dział spadku ze sprawą o zniesienie współwłasności i sprawą o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej. Gdy w skład spadku, tak jak w niniejszej sprawie, wchodzi udział w majątku, który był objęty wspólnością małżeńską, i wcześniej nie doszło do przesądzenia ewentualnych zwrotów z tytułu nakładów, wydatków oraz innych świadczeń z majątku wspólnego na majątek odrębny lub odwrotnie, połączenie w jednym postępowaniu działu spadku z podziałem majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej jest konieczne. Dopóki bowiem nie nastąpi przesądzenie wspomnianych zwrotów, nie jest możliwe - a według art. 684 k.p.c. konieczne - ustalenie składu i wartości dzielonego spadku (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 21 października 1998 r., II CKU 56/98, nie publ. oraz uchwała Sądu Najwyższego z 2 marca 1972, III CZP 100/71, OSN 1972/7-8, poz. 129).

W związku z powyższym należy podzielić ocenę Sądu Okręgowego, że spełniona została przesłanka przewidziana w art. 386 § 4 k.p.c., usprawiedliwiająca wydanie przez ten Sąd orzeczenia kasatoryjnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 394<sup>1</sup> § 3 w związku z art. 398<sup>14</sup> k.p.c. oddalił zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 1 w związku z art. 394<sup>1</sup> § 3 w związku z art. 391 § 1 i art. 398<sup>21</sup> k.p.c.).

[ms]

